

UZASADNIENIE

I. ZMIANA POSTAWY PRAWNEJ ROSZCZENIA O USTALENIE NIEWAŻNOŚCI

A. Sprzeczność Ustawy zmieniającej z art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności

1. Powód podtrzymuje argumentację przedstawioną w Pozwie grupowym, że pozbawienie Powoda prawa ekspektatywy zwrotu powierzonych OFE środków jest formą pozbawienia prawa własności. Powód miał uzasadnione prawo oczekiwać, że w określonej perspektywie czasowej – po uzyskaniu uprawnień do świadczenia emerytalnego – otrzyma zwrot powierzonych OFE środków w formie świadczeń emerytalnych. Z łączącego Powoda i OFE stosunku powiernictwa wynika bowiem prawo do żądania wypłaty świadczenia emerytalnego.
2. Przeniesienie jednostek rozrachunkowych zgromadzonych w OFE na rachunek ZUS w wykonaniu dyspozycji art. 23 Ustawy zmieniającej jest sprzeczne z gwarancją prawa własności ustanowioną w art. 1 Protokołu Nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności i stanowi pozbawienie Powoda własności w rozumieniu tego przepisu.
3. Zgodnie art. 1 Protokołu Nr 1 do EKPCz – „[k]ażda osoba fizyczna i prawna ma prawo do poszanowania swego mienia. **Nikt nie może być pozbawiony swojej własności, chyba że w interesie publicznym i na warunkach przewidzianych przez ustawę oraz zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego.** Powyższe postanowienia nie będą jednak w żaden sposób naruszać prawa państwa do stosowania takich ustaw, jakie uzna za konieczne do uregulowania sposobu korzystania z własności zgodnie z interesem powszechnym lub w celu zabezpieczenia uiszczania podatków bądź innych należności lub kar pieniężnych [wyr. wł. pełnom.]”.
4. Przyjmuje się, że cytowany przepis zawiera trzy zasady:
 - (i) zdanie pierwsze jest normą ogólną, **gwarantującą w istocie prawo własności**;
 - (ii) zdanie drugie, zakazuje pozbawienia własności poza sytuacjami wyjątkowymi, enumeratywnie wyliczonymi w art. 1;
 - (iii) trzecia zasada uznaje prawo Umawiających się Stron między innymi do kontroli korzystania z prawa własności, zgodnie z interesem ogólnym, poprzez ustanowienie i wykonywanie ustaw uznanych za konieczne dla tego celu¹.
5. Prawo państwa do ingerowania w prawo własności w myśl zasady drugiej i trzeciej należy przy tym interpretować z uwzględnieniem zasady pierwszej: **gwarancji poszanowania mienia**². *Ratio*

¹ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności oraz Protokół nr 4 do powyższej Konwencji*, 2011 [w:] L. Garlicki, P. Hofmański, A. Wróbel, *Konwencja o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności. Komentarz do artykułów 19–59 oraz Protokołów dodatkowych. Tom II. Komentarz*, Warszawa, 2010, Legalis, tak też: M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1 oraz Protokołu Nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności*, [w:] *Wokół Konwencji Europejskiej. Komentarz do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka*, wyd. V, 2015, LEX.

² M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX, Wyrok ETPC ws. Sporrong i Lönnroth v. Szwecja z dnia 23 września 1982 r., A. 52, § 61 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580#{"itemid":\["001-57580"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580#{), tak też: Wyrok ETPC ws. Holy Monasteries (Święte Zakony) v. Grecja z dnia 9

art. 1 jest bowiem ochrona jednostki przed nieuzasadnioną ingerencją państwa w prawo własności.

6. Niezależnie od powyższego, ingerencja ta każdorazowo podlega ocenie:
- (i) *po pierwsze*, z uwzględnieniem **zasady proporcjonalności**: Europejski Trybunał Praw Człowieka („ETPC” lub „Trybunał”) wykorzystuje test rzetelnej równowagi praw i interesów³, co oznacza, że dla celów zastosowania art. 1 ust. 1 zd. 1 należy określić, czy równowaga między ogólnym interesem społecznym i wymogami ochrony indywidualnych praw podstawowych jest zachowana⁴;
 - (ii) *po drugie*, w świetle **testu pewności prawa (obrotu prawnego)**, zgodnie z którym wkroczenie w prawo własności musi być zgodne z prawem, co zakłada istnienie podstawy prawnej czyniącej zadość wymaganiom określoności i przewidywalności, oraz rozwiązań proceduralnych gwarantujących kompensatę w postaci odpowiedniego odszkodowania⁵.
7. W wyniku wejścia w życie Ustawy zmieniającej Powód bezpowrotnie utracił prawo do oczekiwania zwrotu zgromadzonych na jego koncie w OFE składek w formie świadczenia emerytalnego oraz szansę partycypacji w zyskach wynikających z inwestowania tych środków na rynku kapitałowym i wzrostu wartości nabytych instrumentów finansowych. Mimo nieuprawnionej ingerencji ustawodawcy w sferę prawa własności Powoda, nie otrzymał on żadnego odszkodowania z tego tytułu.

B. Środki zgromadzone w OFE stanowią własność/mienie w rozumieniu art. 1 Protokołu Nr 1 do EKPCz

8. Pojęcie własności/mienia na gruncie art. 1 Protokołu nr 1 nie ogranicza się do własności rzeczy. Zakres przedmiotowy tego przepisu obejmuje własność w znaczeniu technicznoprawnym i wszelkie inne prawa, wierzytelności, interesy i roszczenia majątkowe⁶ - w związku z którymi dana osoba może twierdzić, że **ma co najmniej uprawnione oczekiwanie ich realizacji**⁷. Powyższa konstrukcja jest szersza od definicji przyjętej w art. 64 Konstytucji RP⁸. Zgodnie z utrwalonym orzecznictwem Trybunału, pojęcie własności obejmuje bowiem nie tylko istniejące już mienie, ale i roszczenia⁹. W oparciu o dotychczasowe orzecznictwo można wskazać na następujące kryteria zaliczenia danego prawa/roszczenia do własności:
- (i) ekonomiczna/majątkowa wartość prawa, interesu lub roszczenia;
 - (ii) ściśle określony przedmiot roszczenia;

grudnia 1994 r., A. 301-A, § 56 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{"itemid":\["001-57906"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{), Wyrok ETPC ws. National & Provincial Building Society v. Wielka Brytania z dnia 23 października 1997 r., RJD 1997-VII, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58109#{"itemid":\["001-58109"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58109#{).

³ por. A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis, zob. Holy Monasteries (Święte Zakony) v. Grecja z dnia 9 grudnia 1994 r., A. 301-A, § 56ETPCz w sprawie *the Holy Monasteries*, § 70 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{"itemid":\["001-57906"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{);

⁴ por. A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis, zob. Wyrok ETPC ws. Sporrang i Lönnroth v. Szwecja z dnia 23 września 1982 r., A. 52, § 61 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580#{"itemid":\["001-57580"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57580#{).

⁵ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁶ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁷ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

⁸ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁹ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

- (iii) dostatecznie sprecyzowane prawo, interes lub roszczenie;
 - (iv) istnienie prawa, interesu lub roszczenia¹⁰.
9. Jako przykłady mienia podaje się różnego rodzaju prawa, w tym: akcje, patenty, prawa kontraktowe, najem, zasądzone wierzytelności oraz **emerytury**¹¹. Przykładowo Trybunał uznał następujące roszczenia za podlegające ochronie przewidzianej w art. 1 Protokołu nr 1:
- (i) roszczenie o zapłatę przez państwo odszkodowania z tytułu niewykonania zobowiązań wynikających z zawartej umowy o budowę rafinerii, zasądzonego wyrokiem sądu pierwszej instancji i orzeczeniem sądu arbitrażowego, mimo że późniejsze ustawodawstwo krajowe uznało umowną klauzulę arbitrażową i orzeczenie arbitrażowe za nieważne¹²;
 - (ii) prawo do odszkodowania z tytułu szkód powstałych na osobie podczas pilotażu statków, nawet gdy ustawa krajowa pozbawia tego prawa ze skutkiem retrospektywnym, zwłaszcza że skarżący mieli legitymowane oczekiwania, że względu na orzeczenia sądu kasacyjnego, że ich roszczenia z tego zostaną zaspokojone¹³;
10. W powołanym w pkt 9 lit. (ii) wyroku z dnia 20 listopada 1995 roku w sprawie *Pressos Compania Naviera i inni przeciwko Belgii*, ETPC uznał, że mienie w rozumieniu zdania pierwszego art. 1 Protokołu nr 1 stanowi także roszczenie o odszkodowanie, jeżeli skarżący mogli w uzasadniony sposób twierdzić, że mieli „**uzasadnione oczekiwanie**”¹⁴.
11. **Wobec tak szerokiego rozumienia przedmiotu konwencyjnej ochrony własności nie powinno budzić jakichkolwiek wątpliwości, że jej przedmiotem jest także ekspektatywa wypłaty środków z OFE w formie świadczeń emerytalnych.** Ekspektatywa ta jest bowiem rozumiana jako „*uprawnienie do uwzględniania prawnej kwalifikacji skutków prawnych wynikających z podlegania ubezpieczeniu emerytalnemu*”¹⁵. Powód mógł się zasadnie spodziewać, że do czasu spełnienia przesłanek nabycia emerytury nie ulegną niekorzystnej zmianie przepisy, zgodnie z którymi ukształtowano prawo do emerytury i nie pozbawią go ani nie uszczuplą jego praw majątkowych.
12. Termin mienie/własność użyty w art. 1 ust. 1 nie może być rozumiany wyłącznie jako własność w wąskim znaczeniu cywilnoprawnym¹⁶. Orzecznictwo konwencyjne przyznaje taki charakter wszystkim tym roszczeniom publicznoprawnym, które mają wartość pieniężną/majątkową czy też gospodarczą, w tym pieniężnym roszczeniu odszkodowawczym przeciwko władzy publicznej,

¹⁰ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

¹¹ W. Hermeliński, Ochrona własności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Pal. 2004, Nr 5-6, s. 107.

¹² Wyrok ETPC ws. *Stran Greek Refineries i Stratis Andreadis*, § 67-74, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57913#{"itemid":\["001-57913"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57913#{).

¹³ Wyrok ETPC ws. *Pressos Compania Naviera S.A. i inni*, § 31-32, [http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58056#{"itemid":\["001-58056"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/fre?i=001-58056#{).

¹⁴ W. Hermeliński, Ochrona własności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu, Pal. 2004, Nr 5-6, s. 107.

¹⁵ K. Antonów, „Prawo do emerytury”, LexOnline Prestige, 2013.

¹⁶ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

roszczeniom o emeryturę (roszczeniom z zakresu zabezpieczenia społecznego) i **inne świadczenia** oraz roszczeniom o licencje, zezwolenia, koncesje¹⁷.

13. Komisja Europejska przyjmuje, że **obowiązkowe składki na fundusz emerytalny mogą, w pewnych okolicznościach, tworzyć prawo własności do części takiego funduszu**¹⁸. Dla celów zastosowania art. 1 Komisja dokonała podziału systemów ubezpieczenia społecznego na system zorganizowany na zasadzie solidarności społecznej oraz indywidualnej składki i system oparty na obowiązkowych składkach. W systemie, w którym świadczenia są (obligatoryjnie) fundowane przez uczestnika systemu, ponoszone przez niego składki/ciężary tworzą indywidualne prawo do części takiego funduszu i mogą być chronione przez art. 1¹⁹.
14. Z orzecznictwa ETPC wynika natomiast, że jeśli państwo postanawia stworzyć system emerytalny, to prawa i interesy indywidualne, które z niego wynikają, **są one objęte ochroną art. 1 Protokołu nr 1 niezależnie od faktu płacenia składek oraz rodzaju środków, z których taki system jest finansowany**²⁰. W wypadku zatem, gdy w państwie obowiązuje ustawodawstwo przewidujące prawo do świadczeń - uwarunkowane lub nie - uprzednim opłacaniem składek, to **ustawodawstwo takie musi być uznane za tworzące interes właścicielski mieszczący się w zakresie zastosowania art. 1 dla osób spełniających warunki określone w tym ustawodawstwie**²¹.
15. W świetle powyższego, nie ulega wątpliwości, że środki zgromadzone przez Powoda w OFE stanowiące obligatoryjne składki przekazywane w celu ich gromadzenia i lokowania przez OFE a następnie wypłaty emerytury po osiągnięciu ustawowego wieku tworzą prawo własności do powstałego w ten sposób majątku²². Nawet bowiem, gdyby ustawy krajowe państwa nie uznawały określonego interesu za „prawo” albo nawet „prawo majątkowe”, nie stoi to na przeszkodzie, aby traktować go w pewnych okolicznościach jako „mienie” w rozumieniu art. 1 Protokołu nr 1 do ETPCz²³.

C. Pozbawienie Powoda własności

16. Do środków pozbawiających własności, w rozumieniu art. 1 ust. 2 zd. 2 Protokołu nr 1, należą środki polegające na m.in. przymusowym przeniesieniu własności na państwo:
 - (i) **nacjonalizacja** (np. przymusowe pozbawienie prawa własności akcji w ramach nacjonalizacji)²⁴;

¹⁷ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

¹⁸ post. EKomPCz z 20.7.1971 r. w sprawie *X. p. Niderlandom*; por. post. EKomPCz z 6.7.1977 r. w sprawie *X. p. Austrii*), cyt. za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

¹⁹ zob. np. post. EKomPCz z 5.7.1988 r. w sprawie *C. C. p. Francji* za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²⁰ Wyrok ETPC z 18.2.2009 r. ws. *Andrejeva p. Litwie*, § 7 [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91388#{"itemid":\["001-91388"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-91388#{), za: M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

²¹ zob. postanowienie ETPCz w sprawie *Stec vs. UK*, § 54, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73198#{"itemid":\["001-73198"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-73198#{), za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²² zob. postanowienie EKomPCz z 16.12.1974 r. w sprawie *Muller p. Austrii*, A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²³ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX, Wyrok ETPC vs. *Depalle v. Francja*, § 68.

²⁴ zob. post. EKomPC z 29.5.1967 r. w sprawie *A, B, C, i D p. Zjednoczonemu Królestwu*, A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

- (ii) **wywłaszczenie** w znaczeniu formalnym, tj. przejęcie przez władzę publiczną lub osoby trzecie własności dla realizacji celu publicznego²⁵;
- (iii) **przejęcie przez państwo**, w trybie specjalnej procedury, nieruchomości na cele budowlane przed ich wywłaszczeniem²⁶;
17. Pozbawienie własności może być również skutkiem środków państwowych, których celem bezpośrednim nie jest wprowadzenie pozbawienie właściciela jego praw właścicielskich, jednakże *de facto* wywołują one skutek analogiczny, jak wywłaszczenie w znaczeniu formalnym²⁷.
18. Przeniesienie części środków zgromadzonych na rachunku członków OFE – Powodów w niniejszym postępowaniu na rachunek wskazany przez ZUS stanowi przejęcie przez władzę publiczną własności Powodów. W wyniku wejścia w życie art. 23 Ustawy zmieniającej doszło do nieuprawnionej ingerencji ustawodawcy w sytuację majątkową Powoda - **wywłaszczenia w znaczeniu formalnym**.
- D. Pozbawienie Powoda własności nie nastąpiło zgodnie z ograniczeniami z art. 1 zd. 2 Protokołu nr 1 do EKPCz**
19. Pozbawienie własności jest dopuszczalne, gdy prowadzący do tego środek:
20. *Po pierwsze, został podjęty w interesie publicznym*. Jak przyjmuje Trybunał, jeżeli w danej sprawie występuje interes publiczny, to zasada "*good governance*" wymaga od władzy publicznej działania w odpowiednim czasie, we właściwy sposób i z nadzwyczajną konsekwencją i spójnością²⁸. Zmiana zasad wypłaty świadczeń emerytalnych **nie była konieczna dla realizacji celu publicznego**. Jak wynika z uzasadnienia do Ustawy zmieniającej [zob. załącznik nr 57 do Pozwu grupowego], ustawodawca wprost przyznał, że wywłaszczenie członków OFE jest dokonywane dla realizacji państwowego celu fiskalnego. Działanie w krótkoterminowym interesie budżetu, realizowane kosztem długoterminowego interesu ubezpieczonych, stanowiące *de facto* umarzanie zobowiązań państwa przy pomocy transferu prywatnych środków do ZUS nie może być uznane za działanie w interesie publicznym.
21. *Po drugie, pozbawienie własności jest dopuszczalne na warunkach przewidzianych przez ustawę*, co zakłada istnienie dostępnych i wystarczająco precyzyjnych przepisów krajowych oraz zgodności z tymi przepisami²⁹ i ochrony prawnej przed arbitralnością w postaci gwarancji proceduralnych³⁰. Pojęcie "ustawa" nie oznacza przy tym jedynie zwykłego odesłania do prawa

²⁵ zob. post. EKomPC w sprawie Bramelid i Malmström; np. wyr. ETPC z 25.3.1999 r. w sprawie Papachelas p. Grecji, par. 45; raport EKomPCz z 7.8.1996 r. w sprawie Zachani p. Włochom; raport EKomPCz z 15.11.1996 r. w sprawie Katikaridis i inni p. Grecji, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²⁶ zob. wyr. ETPC z 30.5.2000 r. w sprawie Belvedere Alberghiera S.R.L. p. Włochom oraz w sprawie Carbonara i Ventura, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²⁷ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

²⁸ Wyrok ETPC ws. *Beyeler* p. Włochy, § 120, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58832#{"itemid":\["001-58832"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-58832#{), Wyrok ETPC ws. *Megadat. Com Srl* p. Mołdawia, § 72, Wyrok ETPC ws. *Moskal* p. Polsce, § 5, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94009#{"itemid":\["001-94009"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-94009#{).

²⁹ zob. wyrok ETPC ws. *Lithgow i inni* p. UK, § 110, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57526#{"itemid":\["001-57526"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57526#{).

³⁰ zob. wyrok ETPC ws. *Hentrich* p. Francji, § 42, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57903#{"itemid":\["001-57903"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57903#{).

krajowego, lecz wymaga jego zgodności z zasadą praworządności³¹. **Pozbawienie własności z naruszeniem prawa krajowego oznacza naruszenie art. 1 Protokołu nr 1**³².

22. **Po trzecie, zgodnie z podstawowymi zasadami prawa międzynarodowego**, pozbawienie obywateli mienia w interesie publicznym bez odszkodowania może być usprawiedliwione tylko wyjątkowo. Trybunał podkreślił, że bez tego ochrona prawa własności byłaby w dużym stopniu iluzoryczna i nieskuteczna. Odebranie własności bez zapłaty sumy pozostającej w rozsądnym stosunku do jej wartości uznaje się za nieproporcjonalną ingerencję³³. W wyniku przeniesienia aktywów do ZUS, Powód utracił roszczenie wobec OFE i otrzymał w zamian publicznoprawne roszczenie wobec Skarbu Państwa tj. obietnicę uzyskania w przyszłości świadczeń emerytalnych ze środków publicznych, jednakże **Powód nie otrzymał żadnego odszkodowania z tytułu wywłaszczenia**.
23. **Po czwarte, działanie to musi być zgodne z zasadą proporcjonalności**. Trybunał stwierdza proporcjonalność danego środka poprzez ustalenie: czy została zachowana rzetelna równowaga między interesem wspólnoty i wymaganiami ochrony fundamentalnych praw jednostki **oraz** czy istnieje racjonalny stosunek między podejmowanymi środkami i oczekiwanym celem. Przy ocenie proporcjonalności środka Trybunał bierze pod rozwagę między innymi, czy respektowane były legitymowane oczekiwania³⁴, czy przewidziane były gwarancje proceduralne³⁵, czy władze publiczne działały w sposób arbitralny³⁶, **czy przewidziano odszkodowanie**³⁷ oraz czy podjęte działania były proporcjonalne do realizowanych w ten sposób uprawnionych celów³⁸. Dla oceny proporcjonalności środków podejmowanych przez państwo w sferze praw emerytalnych ważne jest dodatkowo, czy doszło do naruszenia **istoty** prawa do świadczeń z danego systemu ubezpieczeń społecznych.
24. **W niniejszej sprawie, do naruszenia zasady proporcjonalności doszło poprzez przez podjęcie przez ustawodawcę działań, które nie są niezbędne do realizacji deklarowanych celów, w szczególności nie są konieczne dla realizacji celu publicznego**.

E. Powód nie otrzymał żadnego odszkodowania z tytułu wywłaszczenia.

25. Ocena czy danemu podmiotowi służy **prawo do odszkodowania za pozbawienie własności**, jest elementem m.in. testu proporcjonalności/testu rzetelnej równowagi³⁹. W wyroku w sprawie

³¹ zob. wyrok ETPC ws. *James i inni* p. UK, § 67, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57507#{"itemid":\["001-57507"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57507#{).

³² A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

³³ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX, zob. wyrok Perdigão p. Portugalia, Wielka Izba, § 59, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101740#{"itemid":\["001-101740"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-101740#{).

³⁴ zob. wyrok ETPC ws. Van Marle i inni p. Holandii, § 43, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57590#{"itemid":\["001-57590"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57590#{).

³⁵ zob. wyrok ETPC w sprawie Hentrich p. Francji, § 49, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57903#{"itemid":\["001-57903"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57903#{)

³⁶ zob. wyrok ETPC z 23.4.1987 r. w sprawie Poiss p. Austrii oraz wyr. ETPC w sprawie Erkner i Hofauer; wyr. ETPCz z 27.10.1994 r. w sprawie Katte Klitsche de la Grange p. Włochom; wyr. ETPC w sprawie Phocas; w sprawie Iatridis; wyr. ETPC z 15.2.2001 r. w sprawie Pialopoulos i inni p. Grecji, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

³⁷ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

³⁸ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

³⁹ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

James i inni, ETPC podkreślił, że całkowity brak odszkodowania może być uzasadniony tylko w wyjątkowych okolicznościach⁴⁰.

26. Zgodnie z orzecnictwem, **za wyłączonej własności należy się rozsądne odszkodowanie**⁴¹. W sprawie Lithgow i inni Trybunał uznał, że przejście własności przez państwo bez opłaty o wysokości rozsądnie odpowiadającej jej wartości, zazwyczaj stanowi nieproporcjonalną ingerencję⁴². Okoliczności takie jak reformy nie mogą usprawiedliwiać braku właściwego odszkodowania. Całkowity brak odszkodowania nie może być niczym usprawiedliwiony w szczególności wówczas, gdy decyzje prowadzą do naruszenia podstawowych zasad Konwencji⁴³.

F. Brak zastosowania art. 1 zd. 3 Protokołu nr 1 do EKPCz

27. Artykuł 1 ust. 2 Protokołu nr 1 przyznaje państwu **możliwość nakładania ograniczeń wykonywania prawa własności**, co obejmuje środki konieczne dla uregulowania korzystania lub rozporządzania własnością, ale już nie pozbawienia własności. Artykuł 1 ust. 2 zastrzega kompetencję państwa do stanowienia przepisów, jakie uzna za konieczne dla uregulowania sposobu korzystania z własności, zgodnie z interesem powszechnym⁴⁴.
28. Przy rozstrzyganiu problemów, jakie pojawiały się na tle prawa do ochrony własności, ETPC wyraźnie rozróżnia pozbawienie mienia od regulacji sposobu korzystania z niego. Ingerencja w prawo własności jest zwykle rezultatem decyzji władz administracyjnych. Może również wynikać z wyroków sądów lub bezpośrednio z regulacji prawnych⁴⁵ i wiąże się ze zmianą właściciela (wyłączenie lub nacjonalizacja)⁴⁶. Z kolei art. 1 zd. 3 Protokołu nr 1 pozwalający na regulację sposobu korzystania z mienia, umożliwia wprowadzanie przepisów, które uważają za niezbędne w interesie powszechnym. Przykładem kontroli korzystania z mienia są: ograniczenia swobody kształtowania warunków umów najmu lokalu, decyzje o odmowie zezwolenia na budowę albo o zakazie budowy na określonym terenie, całkowitym lub okresowym, ograniczenia sprzedaży nieruchomości⁴⁷. Z sytuacją taką nie mamy jednak do czynienia w niniejszej sprawie.
29. Nie ulega wątpliwości, że charakter operacji umorzenia 51,5% środków zgromadzonych w OFE, a następnie przeniesienie ich do ZUS miało charakter pozbawienia własności. **W sytuacji tej występuje ewidentne przeniesienie własności na inny podmiot**. Dlatego też art. 1 zd. 3 przewidujący kompetencję państwa do przyjmowania środków koniecznych dla uregulowania sposobu korzystania z własności nie znajduje zastosowania w niniejszej sprawie.

⁴⁰ por. wyrok ETPC ws. the Holy Monasteries p. Grecji, § 73, [http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{"itemid":\["001-57906"\]}](http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57906#{).

⁴¹ zob. wyrok ETPC w sprawie Papachelas p. Grecji, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁴² por. wyrok ETPC z 11.1.2001 r. w sprawie Platakou p. Grecji, § 55, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁴³ Wyrok Strain v. Rumunia z dnia 21 lipca 2005 r., Izba (Sekcja III), skarga nr 57001/00, § 52, za: A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁴⁴ A. Wróbel, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Protokół nr 1...op.cit.*, Legalis.

⁴⁵ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

⁴⁶ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

⁴⁷ M. Nowicki, Komentarz do art. 1 Protokołu nr 1 [w:] *Komentarz do Protokołu Nr 1... op.cit.*, LEX.

II. NIEWAŻNOŚĆ CZYNNOŚCI PRZENIESIENIA ŚRODKÓW Z OFE NA RACHUNEK FUS (ART. 58 § 1 K.C.) Z UWAGI NA SPRZECZNOŚĆ Z PRZEPISAMI RATYFIKOWANEJ UMOWY MIĘDZYNARODOWEJ

30. Konsekwencją sprzeczności art. 23 Ustawy zmieniającej stanowiącej podstawę czynności przeniesienia na rachunek FUS i umorzenia środków na rachunku OFE jest sprzeczność z bezwzględnie obowiązującymi normami prawa międzynarodowego i tym samym nieważność na podstawie art. 58 § 1 k.c.
31. Źródła powszechnie obowiązującego prawa Rzeczypospolitej Polskiej, zgodnie z art. 87 Konstytucji RP stanowią: Konstytucja, ratyfikowane umowy międzynarodowe, ustawy oraz rozporządzenia. Jak podkreśla się w doktrynie „[s]ą to akty prawne wiążące wszystkich, zarówno organy państwowe, jak i obywateli, ale również osoby i podmioty prawne znajdujące się pod jurysdykcją Rzeczypospolitej”⁴⁸.
32. Protokół nr 1 do EKPCz został ratyfikowany przez Rzeczpospolitą Polskę w dniu 10 października 1994 roku⁴⁹, po uprzedniej ratyfikacji Konwencji w dniu 19 stycznia 1993 roku⁵⁰. Jak podkreśla się w orzecznictwie, „[z]godnie z art. 87 ust. 1 Konstytucji RP ratyfikowane umowy międzynarodowe są źródłem powszechnie obowiązującego prawa w Polsce. W art. 91 ust. 1 zawarto przepis generalnie transformujący umowę międzynarodową do wewnętrznego porządku prawnego, co oznacza, iż jest ona bezpośrednio stosowana, chyba że stosowanie umowy uzależnione jest od wydania ustawy. Warunkiem transformacji umowy międzynarodowej do wewnętrznego porządku prawnego jest wymóg opublikowania umowy w dzienniku ustaw”⁵¹.
33. W świetle powyższego, zasady i zakazy wynikające z art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz regulującego gwarancję ochrony własności oraz zakaz wywłaszczenia dokonanego inaczej niż w interesie publicznym **i na warunkach przewidzianych przez prawo oraz zgodnie z ogólnymi zasadami prawa międzynarodowego** – mają charakter bezwzględnie obowiązujący. Gwarancją ochrony konwencyjnych praw i wolności jest zasada, zgodnie z którą sprzeczność czynności prawnej z tą normą prowadzi do jej nieważności.

⁴⁸ W. Skrzydło, Komentarz do art. 87 Konstytucji RP [w:] Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz, W. Skrzydło, wyd. VII, 2013, LEX.

⁴⁹ http://www.coe.int/pl/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/009/signatures?p_auth=Cf2MsZ4m;

⁵⁰ <http://www.coe.int/pl/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/005/signatures>

⁵¹ Wyrok Naczelnego Sądu Administracyjnego - Ośrodek zamiejscowy w Poznaniu z dnia 10 października 2002 r., I SA/Po 266/01, Legalis nr 106404.